

ПРИКАЗ СТУДИЈЕ МИРОСЛАВА ЦОЛИЋА „АМЕРИЧКИ СЛОН“

Издавач: Институт за упоредно право

Има ли још Аристотелове и Платонове борбе за Добро, Врлину и Правду и да ли је ишта остало од давне идеје Периклове демократије? Како спојити праву истину о општем Добру и вољу већине људи? Како спојити ум и пуку бројност? Чему служе медија данас у 21. веку? Постоји ли још икаква демократска јавност у најразвијенијим земљама света? Чему уопште служи телевизија у северној Америци и по којим се формалним, етичким и психолошким законима она управља?

Уз маштовит наслов "Амерички слон", аутор Мирослав Цолић упустио се у изузетно сложен рад анализе свих ових питања. Његова студија засеца храбро најпре проблем правног устројства Сједињених Америчких Држава, а затим читавог стања медија до данас још увек технолошки најразвијеније земље света, као и анализу узрока бројних правних, моралних и интелектуалних дерегулација у јавној сфери ове земље. Намерно кажем и пишем "још увек технолошки најразвијеније земље света", а не кажем "највеће демократије света", јер америчко друштво за критичке мислиоце већ дуго времена није узор праве демократије. Анализирајући америчку медијску слику или слику коју у овој земљи данас стварају велика електронска медија, пре свега телевизија, аутор Цолић је, у ствари, дотакао два изузетно тешка проблема у историји људске мисли уопште, а то су:

1. Проблем посртања и скретања деонтолошке етике на утилитаристички правац у филозофији и психологији морала с једне стране и,
2. Проблем последице управо реченог, односно рађања потпуне хипостазе приватне имовине која ће временом у америчком друштву почети да омета, па чак и да поништава сва друга људска, грађанска и политичка права.

Ова два проблема налазе се у јакој логичкој вези и сваки је на свој начин проучаван у етици, психологији, економији, историји или политичкој економији. Међутим, и даље нема довољно добрих студија које такав изузетно велики проблем са два тешка поглавља осветљавају на неком сасвим конкретном и прецизном примеру, као што то чини студија Мирослава Цолића о телевизији у Америци.

Најпре, питање скретања деонтолошке етике, било предхришћанске (Конфучије), било хришћанске, светоотачке православне, или нововековне алтруистичко-рационалне (Кант), алтруистичко-емотивне (Русо), или било које друге лаичко-хуманистичке оријентације (Блох, Маркузе итд.) на утилитаристички колосек у теорији морала, само по себи огроман је филозофски и научни проблем. Иако се овај рад њиме онтолошки не бави, веома је значајан начин на који се

студија Мирослава Цолића упушта у конкретизацију тог вековног проблема на једном релативно једноставном примеру данашњих америчких писаних и електронских медија. Сама суштина ове студије итекако дотиче питање и проблем етичког утилитаризма као таквог, и то у свим његовим патолошким димензијама.

Иако утилитаристичке прескрипције можемо да пронађемо још у прехришћанским источњачким учењима, а затим и у саветима атинског посланика Еуфема, или много касније у речима Игњација де Лојоле и Николо Макијавелија, ипак су ове препоруке или истрзане идеје о појму Корисног који замењује појам Доброг и о појму Доброг који постаје закон великог броја, уоквирене у целовити систем етичких учења тек са теоријом Церемија Бентама. Тек касније вулгарна комерцијално-финансијска варијанта утилитарног морала последица (морала последица, а не морала намера) доживеће експанзију у друштвима која су новцу подредила сваки други људски облик живота (уместо да, обрнуто, новац подреде њему). Иако рад Мирослава Цолића нема за тему генезу идеја етичког утилитаризма, он их у својим конкретним анализама слободе медија јако добро дотиче, интуитивно слутећи све оне филозофске и научне критике које су на рачун утилитаризма сасвим оправдано, дате.

Други, једнако велики проблем који рад Мирослава Цолића обрађује, а изведен је из предходног, јесте проблем потпуне хипостазе приватне имовине и приватног власништва, која је у Америци одавно постала проблем неслућених размера, чему се свакако ни Медисон, односно ни писци америчког устава нису надали.

Обезбеђујући у америчком уставу да основна приватна својинска права претходе политичкој држави и да су морално ван домашаја народне већине, Медисон можда није ни сањао да ће ова основна мера заштите имовинског права појединца, прерасти глобално у своју супротност и да ће главни тиранин у таквом типу демократије постати систем заснован на неповредивости својине и на финансијском праву као врховном праву изнад свих других људских, грађанских и политичких права. Алексис де Токвил је такође прецењивао улогу судства у борби против тираније, док је оно често остајало управо у власти светости приватне својине као неке врсте хипостазе.

Александер Хамилтон, иако један од америчких уставописаца, прогледаће кроз прсте новчаној корупцији као «нужном феномену» нововековне америчке демократије, почеће потом ера финансијских и војно-индустријских ратова праћених медијском коњицом и отвориће се свет финансијске спекулације у коме демократија, некадашња „владавина народне већине“, више неће моћи да се посматра без игре уцена и великих сума новца међу интересним групама и олигарсима.

Од заштите приватне имовине до њене искључиве аксиолошке превласти и хипостазе која је у име права на приватно власништво почела да укида сва друга људска психолошка, морална, грађанска и политичка права, односно да их

подређује пуком праву на имовину и њено очување, слика света постала је песимистичнија него што би и један Томас Хобс у свом доживљају уплашеног и себичног човека, могао да је замисли.

Рад Мирослава Цолића на изванредан начин показује сва застрањења овакве једне дегенеративне последице управо на конкретном примеру америчке телевизије и њене начелно прокламоване слободе, отварајући тиме много већу критику читавог америчког друштва, смисла демократије, губљења појма Јавности у њему, али и бесмисла узимања високотехнолошког америчког контекста за пример свим другим малим и неразвијеним демократијама света.

Кроз четири главне радне хипотезе о негативном утицају капитала на слику и развој медија у северној Америци, Цолић анализира сва суштинска питања политичких слобода уопште. У његовој анализи посредно се дотиче проблем плутократске, олигархијске и мањинске власти, односно класични старогрчки проблем тираније мањине која се лажно издаје за већину, а пре свега проблем општег Добра, Јавности и његовог односа са приватном својином. Најзад, анализира се и проблем свођења различитих типова власништва на искључиво приватни тип власништва.

Пишући о северноамеричкој медијској сцени, односно о законима америчке телевизије, Мирослав Цолић на ефикасан начин и конкретним илустрацијама поткрепљује теоријска тумачења. Његов рад је високо информативан, јер он хронолошки прати и наводи законе, правила, уредбе, или политичке "актове" (попут „Патриотског акта“) америчке јавности.

Да ли је медијска сцена у најразвијенијој технолошкој земљи света напустила или изгубила принцип старих Грка у борби за Правду и опште Добро? Рад Мирослава Цолића показује да јесте. Да ли је иста та медијска сцена оличење мањинске, плутократијске и олигархијске власти, описане још у антици? Рад Цолића показује да она то данас јесте. Већ из ова два закључка видимо да је свако навођење америчке слободе штампе као примера демократије грешка и илузија. Најзад, да ли је америчка медијска сцена монополистичка? Аутор Цолић показује да јесте („могућност да једна компанија поседује три ТВ станице, осам радио станица и водећи штампани медиј на локалном тржишту, односно огромна концентрација власништва великих медија“...). Јасно је да после такве анализе, свако наметање модела „слободног и поштеног тржишта“ малим и сиромашним земљама од стране северне Америке, постаје лицемерје које заслужује молијеровски обрачун.

Другим речима, све оно што ми критикујемо када говоримо о застрањењима демократије и о тиранији већине и или мањине прерушене у већину, о губљењу појма општег Добра и јавности, о превласти владавине корумпиране и монополистичке мањине богатих, о недозвољеном акумулирању капитала и функција, о неоправданом свођењу свих типова имовине искључиво на приватно

власништво и сваког људског, грађанског или политичког права искључиво на имовинско право, све те теоријске критике аутор студије *Амерички Слон* дочарава и објашњава на јасном примеру стања електронских и писаних медија у Сједињеним Америчким Државама. Као што је некада Алексис де Токвил управо на примеру америчког друштва показивао значење појма владавине и тираније медиокритетске већине, тако данас други тип демократског застрањења, владавину недемократске, монополистичке и цензорске богате мањине објашњава аутор ове студије на најконкретнијем америчком телевизијском примеру. У овом најширем смислу, студија Мирослава Цолића могла је да носи и следећи назив: *Где су тековине америчке револуције?*

Аутор Цолић бави се не само формалним питањима непостојања демократије у медијима једне велесиле, већ се бави и психолошком темом односа утилитарних критеријума и комерцијалног садржаја према свим осталим људским вредностима. Његов рад анализира медијску поплаву порнографије и насиља над оним што је психички здраво, нормално и морално, управо у срединама где је финансијско право шокантне комерцијалности отерало у запећак сва друга људска права (право на образовање, право на здраво одрастање деце, право на сузбијање насиља и патологије, и слично).

Изузетна вредност Цолићевог рада јесте управо његов закључак да је у друштвима чија се демократија своди искључиво на финансијске оквири и где не постоји ниједан други општи регулаторни вредносни елемент у равни државе (ако изузмемо изоловане хришћанске и хуманистичке групице), немогуће засновати било какав кохерентан морал, нити применити га.

Једина моја примедба овој исцрпној студији јесте та што она није више експлицирала теоријску разлику утилитаризма и деонтологије у домену морала и Јавности, баш ту разлику коју је савршено психолошки наслутила и посредно пренела.

Ипак, ова студија изванредно је описала законодавни профил телевизије као највећег „прозора у свет“ у Сједињеним Америчким Државама. Мирослав Цолић указује на низ дерегуларности и психолошких бесмислица у америчким медијима и показује да у таквом друштву финансијски утилитарни резон увек односи превагу над сваким другим људским, етичким или психолошким мотивом, а све слободе бивају редуциране на пуку финансијску моћ и право. Филип Грасе, инспирисан још критиком Марка Твена („*Шта је човек?*“, питао се Марк Твен), говорио је да је у оваквој средини боље бити богат и крив, него невин и сиромашан. Тако ће финансијски индивидуализам америчког друштва, као закаснили потомак дегенерисане и изневерене протестантско-калвинистичке слике света, у основи угушити сваку праву слободу појединаца и сваку истинску слободу испољавања у јавности и медијима. Овакво друштво, у најбољем случају, гајиће, поред чувеног „једнодимензионалног човека“ пуног Павловљевских рефлекса и вештачких навика, искључиво политички коректну опозицију,

„корисног идиота“, тј. ону „добру“, корисну опозицију, како ју је некада звао Херберт Маркузе. Медија ће бити отворена само за њу.

Вредност рада Мирослава Цолића је и преглед ставова свих значајних слободних умова и хуманиста (Теодор Адорно, Ерих Фром и Франкфуртска школа, Ноам Чомски, Пјер Бурдије, Жан Пијаже и др.) релевантних за овај проблем. Недостаје у раду можда једино повезивање његове опште идеје са теоријом „друштва спектакла“ о којој је, објашњавајући психолошко гушење медијске и политичке борбе, писао француски мислилац Ги Дебор.

Студија аутора Мирослава Цолића је још један доказ да без деонтологије висока технологија, чак и ако је данас нужна, сама по себи никако није довољна. Једноставно, најсавршенија технологија медија у Сједињеним Америчким Државама није у стању да реши проблем превласти, монопола и неслободе. Она нема снагу да државу и друштво врати на пут правог демократског избора, на пут једнаких могућности за све. Тај поредак остаје само меки, „софт“ стаљинизам, како америчку цензурисану јавност зове француски писац Филип Гресе.

Шта онда стручњаци за културу и медије у малим и сиромашним земљама могу да науче од највеће богате америчке медијске сцене? пита се посредно ова студија. Шта они могу да науче о слободи, о људским правима, о праву на јавно изражавање које је једнако за све, о могућности најсиромашнијих људи на било какву јавну реч?

Веома мало тога могу да науче - имплицитно следи одговор из одличне студије Мирослава Цолића која се осмелила да анализира стање телевизије и јавности у јачој, већој и много богатијој земљи. Али, у томе и јесте снага етичке мисли и критике. У домену етике бити *физички* већи или мањи не значи апсолутно ништа, у њој сила и новац силе не значе много. Стручњак једне мале средине каква је српска, после перманентне критике српске демократије, има данас пуно морално право да пита: има ли икакве слободе и правде у медијима развијеног америчког друштва?

У овом питању и у прецизном детаљном одговору највећа је вредност рада Мирослава Цолића. Његов стил је конкретан, информативан и логичан, а општи закључак анализе је синтетичан и хуманистички. Од адвокатског поступка и аргументације, Цолић је развијао научну и психолошку анализу. Аутор је у раду следио неку врсту индукције. Пошао је од прецизних чињеница, детаља, закона и правила америчке медијске сцене и дошао до општих и универзалних психолошких закона о немоћи и илузији великог Левијатана и америчког, вулгарног неолибералног комерцијалног типа слободе.

Мирослав Цолић је аутор чију књигу би једнога дана требало да читају амерички студенти жељни слободе. Не због тога што у Америци нема слободних људи који слободно мисле и пишу (који су, уосталом, у студији и цитирани), већ

због тога што ова студија аутора чију су земљу и метафорички и буквално бомбардовала америчка медија у име слободе, сурову истину о њиховој сопственој неслободи данас мора да им врати, као у огледалу.

Професор, др Мила Алечковић Николић